

HELE VERDEN I SKOLE 2025

LÆSE RAKETTEN

I GUATEMALA

VERDENSMÅL
for bæredygtig udvikling

OXFAM
Danmark

OM BILLEDET PÅ FORSIDEN

Yonatan bor i Rabinal sammen med sin mor. De er flyttet dertil fra bjergene. Læs mere på side 38.

Foto: Hans Bach.

Oxfam arbejder med skole og uddannelse for at skabe mere retfærdighed og mindre ulighed. LæseRaketten er en del af en større kampagne, der hedder Hele Verden i Skole. Når du læser i bogen, er du med til at sætte fokus på Verdensmål 4 om at sikre alle børn retten til at gå i en god skole.

DENNE BOG TILHØRER:

KLASSE:

INDHOLD

Velkommen til LæseRaketten / 4

Rejs med til Guatemala / 6

INDSKOLING

Juan Carlos: Mit folk og minen / 8

Ixchel og Livets Træ • *Af Nastasja Erbillor* / 20

LÆR MERE

Lær mere om Guatemala og LæseRaketten's børn / 32

Verdensmålene er for alle / 33

Derfor er uddannelse nøglen / 34

Post til Kenya / 36

Send post til Andreina og Juan Carlos / 37

MELLEMTRIN

Yonatan: Jeg kommer fra bjergene / 38

Andreina: I søens spejl / 46

Brendy og Maya • *Af Hanne Kvist* / 54

Rudy: En dag kommer mine brødre tilbage / 66

VÆR MED

Hjælp børn som Yonatan / 76

Det er let at samle ind / 77

Vær med til Aktionsdagen / 78

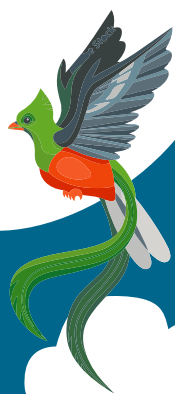
ProjektRaketten er for alle / 80

UDSKOLING

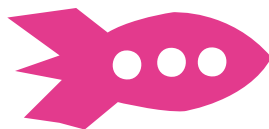
Roni: Sirener i rød zone / 82

Morfars hunde • *Af Rebecca Bach-Lauritsen* / 92

Cheily: En sommerfugl i Sepur Zarco / 104

VELKOMMEN TIL LÆSERAKETTEN

I denne bog besøger vi Guatemala i Mellemerika. Det er et land med høje bjerge, store regnskove, smukke søer og gamle vulkaner. Her har forskellige maya-folk levet gennem flere tusind år. I dag tilhører cirka halvdelen af landets befolkning forskellige oprindelige folk. Den anden halvdel er latinoer, som er efterkommere af både spaniere og oprindelige folk.

Guatemala er et af de mest ulige lande i verden. 250 personer ejer mere end resten af befolkningen tilsammen, og cirka 6 ud af 10 mennesker lever i fattigdom. Mere end 2 millioner børn går ikke i skole. Og halvdelen af dem, der starter i skole, stopper før 7. klasse.

I januar 2024 fik Guatemala en ny præsident, som har planer om at skabe fremgang i landet og adgang til læger og skoler for alle. Ønsket om forandring vokser også hos landets børn og unge. Det kan du læse om i denne bog. Du møder blandt andre Juan Carlos, der kæmper mod en af verdens største sølvminer, som ødelægger xinka-folkets jord. Andreina planter træer ved Atitlán-søen for at passe på jorden og vandet. Roni prøver at stoppe volden og kriminaliteten i en af hovedstadens røde zoner. Mens Cheily vil hjælpe piger og kvinder i sin landsby.

De har alle ønsker om at skabe en bedre fremtid.

Rigtig god læselyst!

Line Gørup Trolle
Kampagneleder
Hele Verden i Skole

MEDSKABERE OG SAMARBEJDE

I år er Danske Skoleelever med i samarbejdet om Hele Verden i Skole sammen med Autens og Lærerstuderendes Landskreds. Skolekonsulenterne hos Autens arbejder sammen med elever og lærere om at lave motiverende og aktiv undervisning, hvor elevernes stemmer kommer godt i spil. Danske Skoleelever er en organisation af og for skoleelever i Danmark. De arbejder for at skabe de bedste rammer for det gode skoleliv. De og ti lærerstuderende er med til at udvikle og formidle årets materialer.

REJS MED TIL GUATEMALA

Der er 9463 kilometer i lige linje fra København til Guatemala City, Guatemalas hovedstad.

YONATAN
BOR I RABINAL

RUDY
BOR I SANTA CATARINA
IXTAHUACÁN

ANDREINA
BOR I SANTIAGO
ATITLÁN

CHEILY
BOR I SEPUR ZARKO

JUAN CARLOS
BOR I
NUEVA SANTA ROSA

RONI
BOR I GUATEMALA CITY

STILLEHAVET

Guatemala ligger i Mellemamerika og er 2,5 gange større end Danmark. Der bor cirka 18 millioner mennesker. Landet har grænser mod Mexico, Belize, Honduras og El Salvador og kyst ud til Stillehavet og Det Caribiske Hav. Guatemala har to årstider: regntid og tørtid.

Guatemalas natur er rig. Der er mange miner og store plantager i landet. Men de ødelægger miljøet og bruger for meget af Guatemalas vand. De forurener floder, søer og grundvand, så mange ikke har adgang til drikkevand. Der bliver fældet alt for meget skov, og samtidig er landet hårdt ramt af klimaforandringer. Alt det gør store dele af jorden næsten umulig at dyrke.

Det officielle sprog i Guatemala er spansk. Cirka halvdelen af befolkningen er latinoer, der kun taler spansk. Den anden halvdel er oprindelige folk. Der lever 22 forskellige maya-folk i Guatemala, og du kan møde børn og unge fra fire af dem i denne bog. Der bor også xinka-folk og garifunaer i landet. Hvert folk har deres egen kultur og deres eget sprog.

I Guatemala er der store problemer med fattigdom, korrupsion og kriminalitet. Vold mod især piger og kvinder er meget udbredt. Mange mennesker forsøger hvert år at rejse til USA for at tjene penge. Men i 2024 har Guatemala fået en ny præsident. Den nye regering har planer om at skabe forbedringer for alle i landet.

A young boy with short dark hair is smiling broadly at the camera. He is wearing a white short-sleeved collared shirt, a dark pinstriped vest, and dark blue trousers. He has a large black and red backpack on his back. He is standing outdoors with green foliage in the background. A green circular graphic is overlaid on the lower left side of the image, containing the text 'JUAN CARLOS' in white capital letters.

**JUAN
CARLOS**

MIT FOLK OG MINEN

☰ LINE GØRUP TROLLE 📍 HANS BACH

Jeg ligger i mørket. Jeg burde sove. Jeg kan se ud gennem en sprække i væggen. En raket farver himlen rød. Lyset er signal til folk fra byen. De skal komme ned og hjælpe os. Der er en lastbil, som ikke vil vende om. Jeg kan høre vrede stemmer ude fra vejen. Min mor trækker tæppet helt op over mig. Hun hvisker. Jeg skal være stille. Her er varmt. Jeg sveder. Jeg vil gerne hjælpe. Men jeg rører mig ikke.

Jeg kan stadig huske den nat. Vi holdt vagt ved minen.

Jeg hedder Juan Carlos. Tæt på mit hjem ligger en stor sølvmine. Vi går aldrig helt hen til den. For det er farligt.

De siger, at minen er lukket. Men alle ved, at der stadig sker noget derinde. Vi er 22 familier, som holder vagt i et døgn ad gangen. Vi skiftes til at være i huset ved vejen ind til minen. Min far stopper alle store lastbiler. Jeg tjekker på listen, hvem der må køre forbi. Hvis ikke lastbilen står på vores liste, sender vi den tilbage.

Vi vil stoppe minen. Den ødelægger vores jord. Den jord xinka-folket lever på. Alle her i området er xinka.

“Juan Carlos,” kalder mor. “Kom, vi skal afsted.”
Vi går op ad den lange bakke og ned på den anden
side. På bjergets stejle vej ligger min skole.

Jeg er 8 år og går i 3. klasse. Vi er sammen med dem fra 2. klasse. Vores lærer hedder Monica. Vi har xinka i første time. I dag spiller vi dyrelotteri. På gulvet er min gruppe samlet om en plade. "Amuu," siger Monica og viser os en brik med en edderkop. Jeg finder den på vores plade og jubler.

I pausen spiser vi ananas. "Træk til!" råber jeg. Vi leger arranca cebolla. Det betyder at trække løg. Vi står på en række. Man skal holde godt fast i hinanden. Vi griner højt, hver gang vi vælter.

Jeg tager jord op i hånden og lader det løbe ud mellem mine fingre. Det føles rart. Jorden er en del af mig. Jeg kan lide at arbejde i marken med min far. Vi dyrker majs, bønner og kaffe.

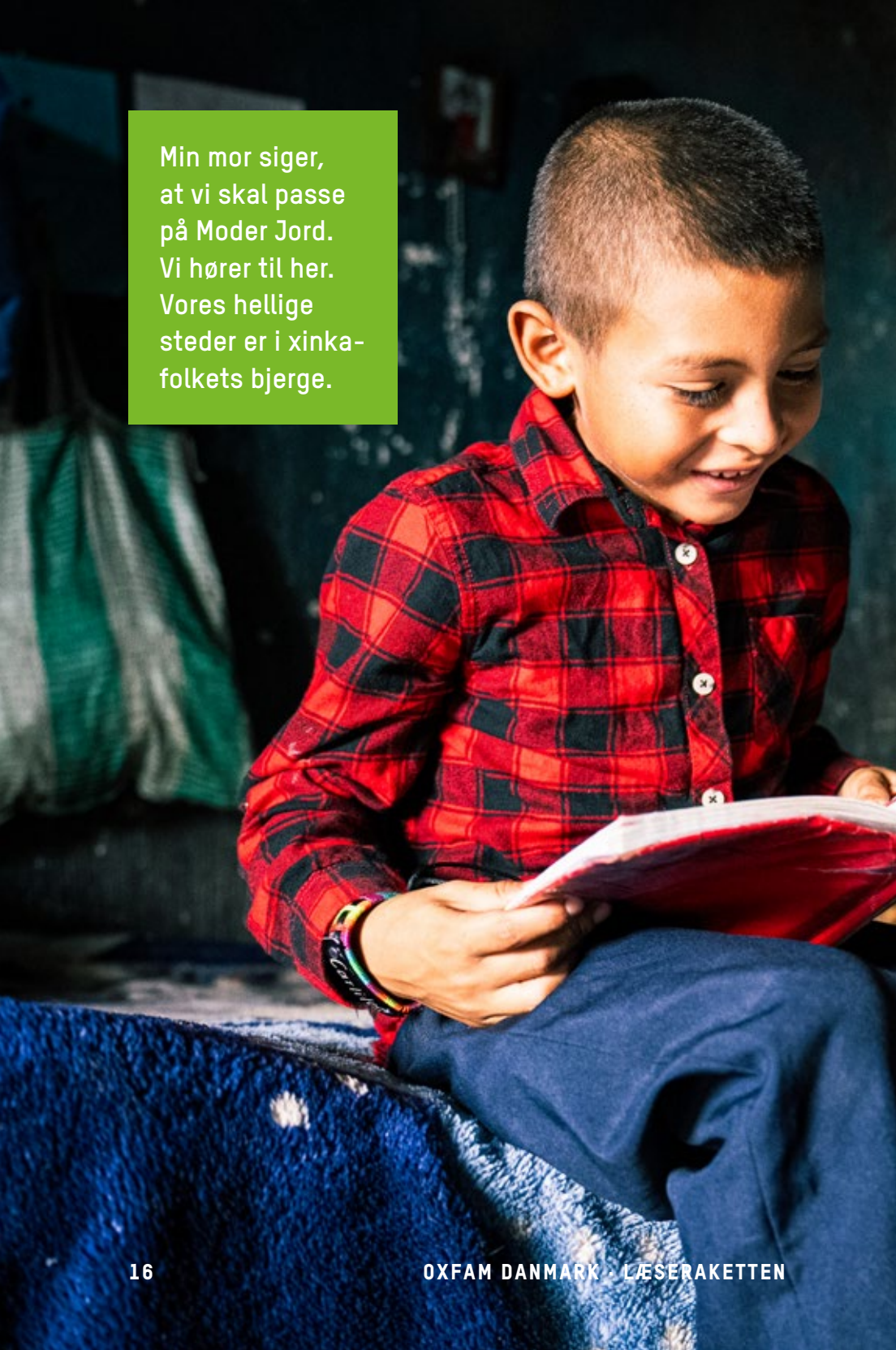
Men alt bliver forurennet. Vores høst bliver mindre og mindre. Mange har ikke nok mad. De giftige stoffer fra minen er i jorden og vandet. Vi kan ikke drikke vand fra bjergets kilder mere. I regntiden samler vi vand i store tønder. Når det ikke regner, må vi købe vand. Det er dyrt.

Engang sprængte de med dynamit i minen. Jorden rystede. Der kom revner i vores hus. Min far har sat pæle i spænd mellem muren og bakken. Så vælter muren ikke. Mig og min ven Jeffrey bruger pælene som broer over til taget. Vi plukker ferskner og ser ud over vores land.

A young boy with short dark hair is sitting on a blue, textured surface, possibly a rug or blanket. He is wearing a red and black plaid button-down shirt and dark blue pants. He is holding an open book with a red cover and is looking down at it with a slight smile. The background is dark and out of focus, showing some indistinct shapes and colors. A green rectangular box is overlaid on the left side of the image, containing white text.

Min mor siger,
at vi skal passe
på Moder Jord.
Vi hører til her.
Vores hellige
steder er i xinka-
folkets bjerge.

Fra en hylde på mit værelse tager jeg min bog om xinka-folket. Jeg har læst i den mange gange. Bogen fortæller mig, hvem jeg er. Jeg kan godt lide digtet om gamle Chonito. Han passer på vores land.

Bogen er både på xinka og spansk. Det er godt. For jeg er ikke så god til xinka endnu. Engang var der borgerkrig i vores land. Det var farligt at tale xinka. Man kunne blive dræbt. Derfor holdt alle op med at tale xinka. Og mit sprog blev næsten glemt. Kun få kan tale xinka nu. Jeg er glad for, at vi lærer xinka i skolen.

Jeffrey er min nabo. Vi leger sammen hver dag. Vi cykler på Jeffreys cykel. Nogle gange køber vi slik med myntesmag i kiosken. Så deler vi.

Jeg hjælper min mor med at lave mad. Regnen kommer i store dryp. På kort tid styrter det ned. Regnen larmer så meget på taget, at vi ikke kan tale sammen. Jeg låner min mors mobil og ser video. Jeg vil gerne være Spiderman, når jeg bliver stor. Eller præsident i vores område. Så vil jeg sørge for, at alle har rent vand og nok mad.

360°

Tag med Juan Carlos
i skole.

Lær mere om minen, løs et Escape Room med Juan Carlos,
leg med hans klasse i frikvarteret og spil dyrelotteri på xinka:
HELEVERDENISKOLE.DK/JUANCARLOS

IXCHEL OG LIVETS TRÆ

 NASTASJA ERBILLOR TINA BURHOLT

“Kom, Luz!” råber Ixchel.
Hun ler og ser på Luz.
Han er hendes bedste ven i hele verden.
Luz basker med sine vinger.
Han ligner den vifte, som Bedste
bruger på varme dage.
Ixchel og Luz farer forbi planter.
Alle farver er et virvar af pink, gult og grønt.
Ixchel kan dufte jord og regn.
Ah, det er dejligt.
Men så sænker hun farten.
Der er en lyd.

“Hvad er det?” siger hun og ser på Luz.

Luz pipper.

De følger efter lyden. Noget hylér inde fra et krat.

Inde under en palmes store blad ligger noget blødt.

Det er en lille jaguar. Den er såret.

“Åh nej,” siger Ixchel. “Hvad skal vi gøre?”

Hun tager det lille dyr op i sin favn

og løber hjem til sin landsby.

Bedste sidder foran sit hus. Hun er i gang med at sy.
"Bedste, Bedste," puster Ixchel.
"Se den lille jaguar! Kan vi gøre noget?"
Bedste kniber sine øjne sammen.
Der kommer dybe rynker rundt om dem,
og de ligner solens stråler.
"Du hedder Ixchel," siger Bedste.
"Du er opkaldt efter maya-gudinden for måne og kærlighed.
Du fik dit navn, fordi jeg vidste, at du var stærk.
Du skal finde Livets Træ."
"Hvor finder jeg Livets Træ, Bedste?"

“Livets Træ står dybt inde i regnskoven,” siger Bedste.
“Træets grene rækker op mod himlen. Alle guder bor der.
Stammen er vores verden. De store rødder gror dybt ned
i jorden, hvor de døde er. Det betyder, at Livets Træ har
magi.”

Ixchel nikker og lytter.

“Den magi kan redde din jaguar,” siger Bedste.

“Vær stærk og modig som gudinden, hvis navn du bærer.”

Ixchels hjerte slår hårdt, mens hun løber gennem skoven.
Den lille jaguar er blød i hendes favn.
De kommer til en gammel ruin. Der er en lang trappe.
Ixchel løber op, mens Luz flyver.
Nu lukker den lille jaguar sine øjne.
"Åh nej," græder Ixchel. "Det er for sent."
De kommer op på toppen.
Ixchel kan se hele skoven.
Så pipper Luz.

Nu ser Ixchel det også.
Grene, der strækker sig langt op i himlen.
En tyk, høj stamme. Og store, brede rødder.
Ixchel tænker, at de gror langt ned i jorden.
De har fundet det. Livets Træ.
Så farer de to venner ned igen. De når hen til træet.
Stille lægger Ixchel den lille jaguar ved træets fod.
Dens pels er stadig varm, og et hjerte banker svagt.
Ixchel tænker på Bedstes ord, på træets magi og sin
egen styrke. Hun mærker det hele samle sig.
Bedste havde ret.
Så åbner den lille unge sine øjne.
"Vi gjorde det," siger Ixchel og smiler til Luz.

LÆR MERE OM GUATEMALA OG LÆSERAKETTENS BØRN

SE FILM OG
BILLEDER

På hjemmesiden finder du årets elevunivers. Under fanen TIL ELEVEN er der seks temaer om Guatemala og LæseRaketten's børn, hvor du kan lære alle børn og unge fra bogen bedre at kende. Du kan gå på opdagelse i Guatemalas historie, de mange oprindelige folk og deres traditioner. Og du kan blive klog på landets natur, miljø og dyr. Der er kreative opgaver med broderi og flotte mønstre. Du kan prøve lege, danse som børnene i bogen og lave lækker mad fra Guatemala.

HELEVERDENISKOLE.DK/TIL-ELEVEN

VERDENSMÅLENE ER FOR ALLE

FN's 17 Verdensmål er vores fælles plan for at gøre verden bæredygtig inden år 2030. Verdens fattigdom falder stødt, og vi lever længere og bedre. Det viser, at arbejdet med Verdensmålene kan ændre på den store ulighed. Men vi er ikke i mål endnu, og vi har kun fem år tilbage. Derfor er det vigtigt, at vi sammen gør en indsats.

LæseRakettens historier handler om nogle af de udfordringer, som Verdensmålene beskriver. I denne bog lægger vi vægt på disse Verdensmål:

[HELEVERDENISKOLE.DK/
DE-17-VERDENSMÅAL](http://HELEVERDENISKOLE.DK/DE-17-VERDENSMÅAL)

DERFOR ER UDDANNELSE NØGLEN

Oxfam står bag LæseRaketten. Vi arbejder for en mere retfærdig verden med mindre ulighed. Vi tager fat på årsagerne til de store udfordringer med fattigdom, klima, mangel på fred, kriser, politisk uro og migration. Vi mener, at en af de bedste måder at gøre det på, er ved at opfylde alle menneskers ret til en god uddannelse. En god uddannelse giver mennesker mulighed for at skabe en bedre fremtid for dem selv, deres familier og deres land. Vi er særligt opmærksomme på piger, fordi det ofte er dem, der går mindst i skole og er mest udsatte ved kriser. Oxfam Danmark er den danske del af Oxfam – en af verdens største udviklingsorganisationer, som arbejder sammen med lokale partnere i 79 lande i verden.

OXFAM
Danmark

GOD SKOLE ER:

KVALITET I UNDERVISNING

I en god skole skal børn lære at læse, skrive og regne. De skal undervises på deres eget sprog, men de skal også lære andre sprog. De skal lære at samarbejde, være kreative og løse problemer. Det er også vigtigt, at eleverne lærer om rettigheder og demokrati. Så ved de, hvordan de kan blive aktive borgere og deltage i udviklingen i deres land.

SKOLEN ER EN DEL AF SAMFUNDET

Vi støtter op om, at alle lande sørger for gratis og gode skoler til alle børn. For at få en god skole skal der være opbakning fra det lokale samfund og fra forældrene. Derfor støtter vi skolebestyrelser og forældreråd.

EN GOD LÆRER

Vi arbejder med uddannelse af lærere. En god lærer skal være dygtig til sine fag. Læreren skal også skabe tryghed og trivsel i klassen, så alle elever – både piger og drenge – trives og kan deltage aktivt i undervisningen.

GLOBAL DANNELSE OG AKTIVT MEDBORGERSKAB

Det er vigtigt, at elever lærer om andre lande, forskellige kulturer og at verden hænger sammen. Derfor har Oxfam Danmark siden 2004 med "Hele Verden i Skole" udgivet LæseRaketten med portrætter af børn og unge i årets fokusland. Med FN's 17 Verdensmål som ramme udvider historierne elevernes udsyn, skaber identifikation og genkendelighed, samtidig med at de viser de store forskelle på livsvilkår. Undervisningsmaterialerne kan være med til at udvikle elevernes empati og solidaritet, samt skabe lyst til engagement og mulighed for handling.

POST TIL KENYA

Mere end 600 danske elever har sendt post til Kenya. Maximilla og Brian vil gerne sige tusind tak til jer alle sammen!

”Det er første gang i mit liv, at jeg får brev,” siger Maximilla med et stort smil. Hendes venner er kommet på besøg for at læse med. Maximilla og familien er flyttet. Hendes mor har bygget en ny hytte til dem. Og de har fået en ged. Maximilla, Susan, Jeniffer og Christine har skrevet breve og lavet tegninger til jer. Dem kan I læse på hjemmesiden.

LÆS MERE OG SE BILLEDER PÅ HELEVERDENISKOLE.DK/POST-TIL-KENYA

Brev fra Maximilla

”Jeg er så glad for alle brevene,” siger Brian, der står i sin klasse med flere hundrede kort og breve fra Danmark. Brian går i 6. klasse nu. Han og vennerne skal hjem til ham og høre musik i Brians radio efter skole. De har lært flere nye danse, siden LæseRaketten var på besøg. Brian drømmer også om at blive så god til fodbold, at han måske en dag kan spille for Danmark.

SPANSK

Hej! = ¡Hola!

Hvordan går det? = ¿Cómo estás?

Jeg hedder... = Me llamo...

Jeg kan lide... = Me gusta...

Jeg bor i... = Yo vivo en...

SEND POST TIL ANDREINA OG JUAN CARLOS

I år kan du sende post til Juan Carlos og Andreina fra Guatemala. Tegn og skriv en hilsen om dig selv, din familie og dit liv. Du kan også skrive om, hvordan det er at læse om børnene i LæseRaketten. For at Juan Carlos og Andreina bedre kan forstå dit postkort, kan du skrive på engelsk eller spansk. Du finder spanske glosser på hjemmesiden sammen med vores adresse og mere information.

Send jeres post til Hele Verden i Skole, så sørger vi for, at det kommer til Guatemala.

VI SKAL
MODTAGE
JERES POST
SENEST
DEN 6. JUNI
2025

HELEVERDENISKOLE.DK/
SEND-POST-TIL-GUATEMALA

UNDER ARMOUR

YONATAN

JEG KOMMER FRA BJERGENE

 LINE GØRUP TROLLE HANS BACH

Yonatan sidder bag på sin kusines motorcykel. Det er fredag. Han holder godt fast. Vejen har store huller. I regntiden bliver gruset skyllet væk af vandet. Engang var der et stort mudderskred. De måtte gå en lang omvej for at komme hjem. Men Yonatan elsker klatreturen op ad bjerget på motorcyklen – op op op – og de mange skarpe sving. Under dem ligger byen. Den klare bjergluft føles som en venlig hånd, der aer hans kinder.

Yonatan er 10 år. Han og hans mor plejede at bo i bjergene sammen med Yonatans bedsteforældre i landsbyen Chipuerta. Nu er de to flyttet til den store by Rabinal.

En skole med to sprog

Det er tidlig morgen. Yonatan går gennem byen på vej til skole. Solen er ved at opløse de lette skyer. Disen hviler på toppen af bjergene, der ligger hele vejen rundt om Rabinal. Byen er fuld af motorcyklers støj. Busser, der dytter. Mennesker, der myldrer. Luften står stille mellem de mange huse. Yonatan får små dråber sved på næsen.

Yonatan går på en skole kun for drenge. Deres lærer, Pedro, triller ind ad den store port og stiller sin motorcykel i gården. Undervisningen på skolen er både på achi og spansk. I dag har 5.C achi i første time. De fleste i klassen er fra maya-achi-folket.

MELLETRIN

Pedro skriver "me's" på tavlen. Det betyder kat. De skal lære en sang. Pedro smiler og synger højt om en kat, en gris og en høne. Drengene synger med.

I pausen spiller de fodbold. Yonatan er med på skolens hold. Det hedder "Syv stjerner." Han er forsvarsspiller og spiller med nummer 2 på trøjen. Bolden flyver højt op under halvtaget. Yonatan skyder bolden hen til Amner, der sender den videre mod målet. Der lyder høje råb og hvin, da de scorer. På pladsen ved siden af banen sidder 4. klasse. Hver elev holder en bog over sit hoved. Sådan kom de gående ud på rækker for lidt siden. De øver sig på, når der er jordskælv. Det er der ofte.

Angel, Yonatan og Pedro er tit sammen i frikvarteret.
De kan godt lide at spille fodbold.

Yonatan og de andre elever kalder deres lærer for "profe." Det er et kort ord for professor.

Ikke én kaffebønne på jorden

Hvert år siden Yonatan var fem år, har han været med i kaffe-plantagen fra november til januar. Det tager 12 timer i bus derhen. Hans mor laver mad til alle hver dag. Yonatan plukker kaffe sammen med sine fætre og onkel. De bor i huse uden strøm og må tænde stearinlys om aftenen. De arbejder dér for at få råd til mad og skole.

Yonatan mærker efter om det røde bær er modent. Han vrider det fri med sine fingre. Lader det dumpe ned i kurven, som er bundet fast om hans mave. Han kunne gøre det med lukkede øjne. Men det gør han aldrig. Hvis der ligger så meget som ét bær på jorden, bliver de fyret. For inde i hvert bær ligger kaffebønnerne. De arbejder i ti timer hver dag og har én times pause midt på dagen. Yonatan er det eneste barn her. Selv om han bliver træt og får ondt i armene, er han god til at plukke kaffe.

Sidst de skulle til kaffeplantagen, var Yonatan ikke færdig med 4. klasse. Han kunne ikke nå de sidste eksamener. Men hans karakterer var gode nok til, at han fik lov at rykke op i 5. klasse.

To hjem

Yonatan og hans mor flyttede til byen for fem måneder siden. De lejer et værelse hos en kvinde i udkanten af Rabinal. Når Yonatan kommer hjem fra skole, fodrer han hendes dyr. Der er kanariefugle, høns og to grise. Han renser deres skåle og giver dem rent vand. Yonatan vil gerne selv have kanariefugle. De her hakker ham i hånden. Hans skulle være tamme og flyve frit rundt på værelset.

Yonatan sætter sig på terrassen med sine lektier. Her lugter af sæbe og fuglefoder. Bag ham er døren ind til det værelse, han og hans mor deler. Da hans mor kommer hjem, hjælper hun med achi-lektierne. De to hjælper altid hinanden.

På bjerget levede de af at sælge høns. De købte nye kyllinger hvert år for de penge, de tjente i plantagen. Men i år døde alle deres kyllinger af sygdom. Familien havde intet at leve af. De blev nødt til at flytte, for at hans mor kunne finde arbejde.

Yonatan kan godt lide Rabinal. På markedet kan man købe næsten alt. Skolen er god. Lærerne er dygtige. Vennerne i klassen er søde. Men han savner også sin gamle klasse, bedsteforældrene og bjergene.

En kylling til Moder Jord

Yonatan ved, han er en del af achi-folkets historie. Han hører sammen med sine forfædre og jorden. Den jord han går på, når han planter træer og fodrer dyr i bjergene. Han føler sig særligt forbundet med luften. Han er en del af luften, og luften er en del af ham. Den gør ham glad og afslappet.

Sådan har han det også ved ceremonierne på bjerget. Præsten tager alene op på toppen og undersøger jorden og mærker energierne. Sådan finder man et helligt sted.

Yonatan drikker "atol shuco." Det er en lyserød drik lavet af majs. Det er lunt og smager sødt. Man kan købe det på markedet ved siden af skolen. Yonatan er tit på markedet med sin mor.

Alle har achi-tøj på, når de går op til præstens sted på bjerget. De tænder lys, lægger blomster og spørger Moder Jord om lov til at lave ceremonien. Yonatan har en kylling med. Den giver han til præsten, som laver ofringer for alle. Præsten skærer kyllingens hals over og blodet drypper ned på jorden. De giver kyllingen til Moder Jord og beder om at få regn. Men ikke for meget regn. De beder om en god høst. Yonatan vil gerne selv være præst en dag.

Hjemme i bjergene

Hver fredag eftermiddag kører de op til deres gamle hus i bjergene. Det sidste stykke må de gå. Her er køligere end i byen. Røgen fra et bål kilder i næsen. Køerne pusler i det tørre græs. Yonatan bedstefar sidder i sin hængekøje og smiler stort. Yonatan sætter sig ved siden af ham. De taler achi sammen.

I Chipuerta er Yonatan hjemme. Han har boet i dette hus hele sit liv, indtil de flyttede. Yonatan vil gerne bo i bjergene igen. Han vil også gerne være politibetjent og kunne beskytte folk. Og så vil han hjælpe sin familie.

Yonatan springer afsted ned ad bjergsiden. Han og bedstefar skal lukke køerne ind. Han binder rebet op og går afsted med den store ko. I morgen skal den lukkes ud igen og bindes et nyt sted med frisk græs.

360°

Besøg Yonatan og hans
bedsteforældre i
bjergene.

Tag med Yonatan på markedet, lær en sang på achi, løs gåder i et
Escape Room og find ud af mere om pligter og fritid i Guatemala:

HELEVERDENISKOLE.DK/YONATAN

ANDREINA

I SØENS SPEJL

☰ LINE GØRUP TROLLE 📷 HANS BACH

Mellem høje majsplanter fører en smal gang fra hendes hjem ned til søen. Fuglene flyver lavt og skræpper højt. Her er fugtigt og varmt. Hun går helt ned til søens bred og sætter sig på en sten. Stikker fødderne i det kølige vand. Skyerne på himlen driver hurtigt forbi. I det fjerne kan hun skimte bjergene og vulkanen San Pedro, der er indhyllet i dis. På sit papir tegner hun. Fisk i vandet. Vulkanen over dem. Hun ser bølgerne og får lyst til at svømme. Vandet trækker i hende. Andreina er god til både crawl og brystsvømning.

Hun tænker på de mange historier om Xocomil. Vinden, der kommer fra søen midt på dagen. Den kan være farlig. Den har slået mennesker ihjel. Deres døde kroppe er drevet i land. Mange er bange for Xocomil. Men Andreina kan lide vinden. Den laver store bølger til hende. Den frisker luften op og giver hende ro.

Alene hjemme

Andreina er 12 år. Hun bor ved bredden af Atitlán-søen sammen med sin mor, far og to yngre brødre. Lidt oppe ad gaden bor hendes tante og bedstefar. Der sover Andreina hver nat. Det har hun gjort, siden hendes bedstemor døde for tre år siden. Først var det, fordi hendes tante var ked af det. Men nu er det bare, fordi Andreina kan lide det.

Hver morgen går Andreina hjem. Huset er tomt. Hendes mor er på markedet og sælger grøntsager. Hendes far og brødre er sejlet over til marken. De dyrker tomater i den frugtbare jord på vulkanens skrå sider.

MELLEMTRIN

Andreina og hendes brødre går i skole om eftermiddagen fra klokken et til seks. I familiens køkken under halvtaget laver Andreina suppe af agurk og chipilin-urter. Hun tager en klump dej og klapper den flad og rund. Hun bager bløde tacos på en varm plade over ilden. Hun er sulten og nyder den varme morgenmad. Andreina er vegetar. Hun har ikke kunnet lide smagen og lugten af kød, siden hun var fem år. Men hun kan godt lide rejer. Dem kan man købe af de mange fiskere nede ved søen.

Udenfor vasker Andreina tallerkener og skeer med en lille klud og tørrer af. Hun tømmer vandet fra den store balje ned til de røde, fløjsagtige roser ved siden af håndvasken. Hun kan dufte dem, når hun går forbi. Nogle gange plukker hun en rose og lægger den på familiens alter, hvor figurer af Jesus og Jomfru Maria står.

Vandet i familiens vandhane kommer fra bjergene omkring søen.

Andreinas brødre hedder Max og Nicol.
Hendes mor hedder Candelaria, og
hendes far hedder Diego.

Bagefter reder hun sengene i huset. Når hun rydder op og gør rent derhjemme, får hun tit ideer til, hvordan man kan indrette sit hjem og bygge huse på smarte måder. Hun tænder fjernsynet og ser "Rosen fra Gaudalupe." Hun griner af serien, mens hun laver frokost til hele familien.

Arkitektedrømme og basketball

Skolen ligger gemt inde mellem høje huse i byens smalle gader. Andreinas klasse er på øverste etage. Derfra kan man se søen. De er otte drenge og to piger i klassen. Før var de 12 elever, men to piger er lige gået ud. De skulle arbejde. Det er sket flere gange. Mange børn stopper med at gå i skole, når deres forældre synes, de har lært nok.

Andreina går i 6. klasse, som er sidste klassetrin her på skolen. 7.-9. klasse er på en privatskole, hvor man skal betale.

Andreina vil gerne være arkitekt. Hun håber, at hendes forældre får råd til, at hun kan fortsætte i skolen. Det har de ikke lige nu. Andreinas mor siger ofte, at lektierne er Andreinas arbejde. Hun skal ikke arbejde som andre børn her. Hendes mor vil gerne have, at Andreina og hendes brødre får en uddannelse. Hun ønsker et mindre hårdt liv for dem end arbejdet i marken under solen.

Hun kaster selvsikkert den tunge basketball. "Sådan!" råber Esther og Ruth fra 5. klasse. Andreina har scoret. De spiller i hvert frikvarter. Eller også sidder de på trappen og snakker. Skolegården er fuld af lyde. Mange elever står i en lang kø. I dag har 5. og 6. klasse lavet mad, tortilla med kylling og pico de gallo. De skiftes til at anrette og sælge tortillas til elever og lærere.

Andreinas nahual

Et af Andreinas yndlingsfag er tzutuhil. Det er hendes modersmål. Hun taler det derhjemme med sin far og mor. Andreina synes, tzutuhil er let at tale, men svært at skrive. For Andreina betyder det at være maya-tzutuhil at leve i harmoni med venner, familie og naturen. Når hun sidder ved søen under

majsplanterne, føler hun sig beskyttet af deres skygge. Der mærker hun ikke tiden. Hun kan sidde længe og se på "Cerro de Oro," guldbjerget. Nogle af tzutuhil-folkets særlige hatte har samme form som bjerget med en stor og en mindre top. Bjerget bølger frem og tilbage i søens spejl. Hun prøver at forestille sig, hvad det ellers har form som – en kat eller måske en elefant.

Tzutuhil-folket har alle en ånd, der følger dem gennem livet. En nahual. Den kan have form som et dyr eller andet fra naturen. Alle har deres egen nahual. Den bor inde i én selv, og den viser vej gennem sange eller drømme. Man kan finde sin nahual ud fra sin fødselsdag. Andreina er ved at lave et skoleprojekt om sin nahual. Hendes nahual er en Q'anil. Den har kaninen som skytsdyr. Hun skriver ned, at Q'anil finder energi i skove og ved søer. Og den er frugtbar. Derfor blomstrer dét, hun laver eller rører ved.

Andreina kan godt lide at sejle med over til familiens mark. Det gør de nogle gange alle sammen i weekenden.

Træbørnehaven

På ladet af bilen står Andreina tæt sammen med Ruth, Esther og de andre elever. Pick-up-trucken kører dem fra skolen og ud af byen. Her passer de små træer på skolens mark. De kalder stedet for træbørnehaven. Eleverne sidder rundt om deres lærer, Juan. Han viser dem, hvordan de skal fylde små poser med jord og gødning. De har selv lavet gødningen af hvidløg, løg og chiltepe. De skal lave et lille hul i jorden med en pind. Der sætter de små frø af cypres og elletræer. De er gode at så i regntiden, siger Juan. Når træerne er vokset, får hver elev fem træer med hjem. De skal plante dem sammen med deres familie. Enten på deres marker eller på bjergsiderne omkring byen.

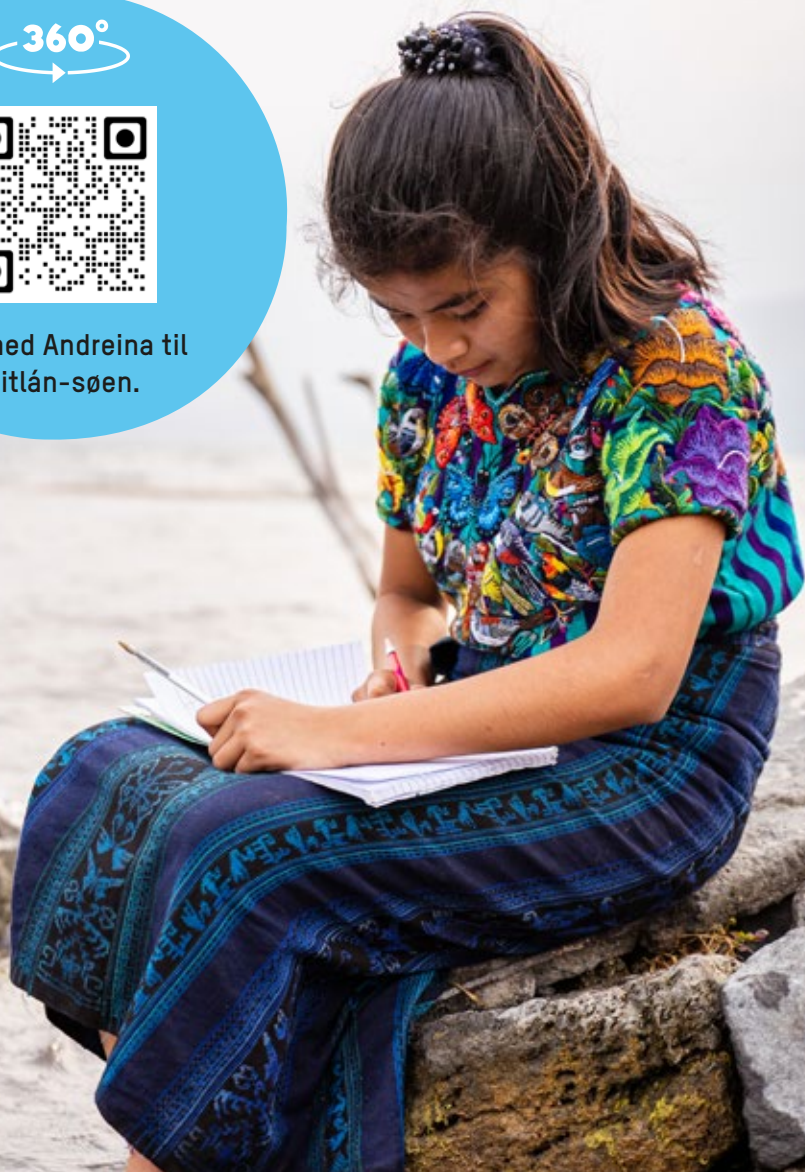
Juan fortæller, at det er vigtigt at passe på jorden. Der bliver fældet mange træer ulovligt. De bliver brugt til brænde, til at bygge huse af og til møbler. Men der bliver ikke plantet nye. Han fortæller, hvordan træerne både passer på jorden og vandet. At det hele hænger sammen.

Andreina kan godt lide at rode i jorden og røre ved planterne. Ruth smiler til hende, mens de arbejder. Det er dejligt at være tæt på naturen. Da de er færdige, børster de jorden af fingrene og finder mad frem. De spiser sammen i skyggen under nabomarkens palmer.

360°

Tag med Andreina til
Atitlán-søen.

Tegn med Andreina, lav lækker mad, løs opgaver i et Escape Room og bliv klog på træfældning og træbørnehaven:

HELEVERDENISKOLE.DK/ANDREINA

BRENDY OG MAYA

 HANNE KVIST

Sikke en varm eftermiddag. Brendy havde spillet basket hele eftermiddagen. Hun hældte vand op i et fad og dyppede armene i det kolde vand. Så vaskede hun ansigtet. Hun kunne høre de små brødre lege i haven.

Uden for vinduet så hun en stor, sort bil komme kørende i sneglefart og stoppe foran deres hus.

– Mama! Jeg tror, det er dem, råbte hun.

Huset var malet lyserødt og gult. Mayas hjerte bankede. Der var så fugtigt og varmt som i Lalandia, og så var hun nervøs. To tynde hunde gøede. En høne løb over vejen.

I går havde de været på børnehjemmet, som Maya engang havde boet på. Maya havde tænkt, at det værste (og det bedste) var overstået, når hun havde mødt sin biologiske mor. Men der var en overraskelse.

Kontoret på børnehjemmet var mørkt. Mayas forældre lod Maya og hendes mor hilse på hinanden først. Moren var helt ung, meget yngre end Mayas forældre. Hun hed Ana Maria. Hun så længe på Maya og knugede hende så ind til sig. Maya følte sig som en pind, der blev krammet. Så gav hun efter og lod sig knuge.

I alle årene havde Maya sagt nej tak til at besøge Guatemala. Hun hørte jo til i Danmark. Hun havde aldrig kendt andet, hendes venner var danske, hendes familie var dansk. Moren og faren havde tit sagt, at de gerne ville tage hende med til hendes fødeland. Men Maya havde ikke været klar.

Da hun var elleve år, havde de set en dokumentar om regnskoven i Guatemala. Menneskene levede deres liv i et land, som kunne have været hendes. Nu fik hun lyst til at besøge landet.

Ana Maria aede Maya over håret og sagde noget på K'iche'.

Tolken oversatte: "Der er en søster."

Maya havde godt tænkt tanken, men nu var det virkeligt. Det sank langsomt ned gennem hende: Hun havde en søster. Der stod i papirerne, at Maya havde været to uger gammel, da hun kom dertil. Der stod, at hun havde en søster, som var blevet hos moren.

Der stod: *hermana gemela*. Tvillingesøster.

Maya bankede på. Hun kunne høre stemmer inde fra huset. Hun mærkede sit hjerte slå hårdt og følte farens rolige hånd på sin skulder. Det var Ana Maria, som åbnede med en baby på armen. To små drenge kom løbende, men stoppede brat ved synet af de fremmede mennesker.

Maya krammede Ana Maria. Nu syntes hun allerede, at hun kendte hende. Maya sagde *Hola* til de små brødre, som tittede frem bag deres mor. Hun tog en fodbold op af sit net og rakte den til den mindste dreng. De var jo også hendes brødre. Og babyen. Maya var gået fra at være enebarn til at have fire søskende.

– Værsgo, sagde hun på engelsk. Drengen tøvede, men snuppede så bolden. Han stod helt stille med den. Ana Maria pegede på den største af brødrene: – Eddy. Så på den mellemste: – Estuardo. Babyen hed Wilson.

Søsteren stod henne ved komfuret. Det var ikke svært at se. Hun lignede

fuldstændig Maya. Ana Maria vinkede hende hen.

Maya rakte hånden frem: – *Hola. Yo me llamo Maya*, sagde hun.

– *Yo me llamo Brendy*, sagde søsteren.

– Wendy?

– *No, no, Brendy*, sagde søsteren og brød ud i et grin.

Maya lo også. Så akavet at misforstå sin egen søsters navn! Nu så de hinanden i øjnene. Det var som at se ind i et spejl. Maya mødte sine egne lysebrune øjne, sine runde kinder. Brendy lo på samme hikkende måde som Maya. Hvordan kunne der være et andet menneske i verden, som lignede én så meget?

Brendy viste Maya huset. Der var en lille have bagved, og en overdækket veranda med en gængesofa. Nederst i haven et hønseshus med fem høns.

Brendy løftede en af hønerne op og rakte den til Maya. Maya havde aldrig holdt en høne før. Dens hjerte bankede under fjerene. Hun stod lidt med den og lyttede til lydene omkring sig. En flod brusede lidt væk. Nogle små, blå fugle kvidrede i et træ. En ged brægede. Brendy slap hønen løs med de andre høns. Pigerne satte sig i hængesofaen sammen.

Der havde været stille lidt, og pludselig sagde de begge to noget på samme tid. De kom til at grine.

– *I speak a little little English*, sagde Brendy og viste med fingrene en lille bitte smule.

– Yo hablo un poco poco español, sagde Maya og viste en endnu mindre smule mellem sine fingre. Men så tog hun sin telefon frem og fandt den app, der kunne oversætte til spansk.

Hun viste billeder af sit værelse og sine venner. Hun viste et billede, hvor hun sad med sin kanin på trappen foran deres hus.

Brendy fortalte, at deres eget hus var blevet oversvømmet sidste år, da floden var gået over sine bredder. Huset holdt, men verandaen var blevet ødelagt. Der lå lyserøde brædder langt nede ad floden i den næste by. Hendes onkler havde hjulpet med at bygge den op igen.

– Wow, sagde Maya. – Var du ikke bange?

– Jo. Men vi skyndte os at samle de vigtigste ting og tage hønsene med op til min tante og onkel. – Der er tit oversvømmelser nu. Det er, fordi de har fældet skovene.

Maya tøvede lidt. – Og hvad med din far ... *vores far*?

– Han døde, da jeg var lille, sagde Brendy. – Han kørte galt på motorcykel. Drengene har en anden far, men han er rejst til USA for at tjene penge.

Maya tav. Det var svært at vide, hvad hun skulle sige. Det var synd for Brendy. Selv havde hun jo en far og en mor, og nu også Ana Maria.

Maya kom i tanker om sin gave. Et par øreringe magen til hendes egne. Brendy åbnede den lille pakke. Hun tog de små sølvøreringe på og rystede på hovedet, så de ringlede.

– Nu ligner vi hinanden, sagde Brendy. – Du kan få en nederdel som min, så er vi ens.

– Ja, det er mærkeligt, sagde Maya. – Jeg troede ikke, der var nogen i hele verden, der så ud som mig.

– Hvorfor ikke? sagde Brendy.

– I Danmark er alle høje og blege, sagde Maya. – Her er jeg helt almindelig.

De gik ned gennem landsbyen. Der var en lille købmandsbutik og et torv. Ud fra en bod kom en kvinde og kaldte på Brendy.

– Det er min tante. Hun siger, at hun har kyllinger til os.

De gik efter hende ind gennem boden og kom ud i en gård. Nogle brune og hvide høns gik og pirkede i jorden uden for et hønsesus. Tanten åbnede en luge. Hun stak hånden ind og hentede to små, dunede kyllinger ud. Brendy tog imod dem og puttede forsigtigt kyllingerne ind under det nederste af sin T-shirt.

Derhjemme satte Brendy de to kyllinger ind til deres egen høne.

– Den har ingen kyllinger selv. Og vi har ikke nogen hane, sagde Brendy.
– Måske vil den tage kyllingerne til sig.

Maya tænkte: Hvis jeg var blevet i Guatemala, så ville jeg have haft en tante her i byen. Jeg ville have haft en høne med kyllinger og tre små brødre. Og min far ville være død. Det var nærmest umuligt at forestille sig.

Brendy ville have spurgt sin mor om mange ting, da hun fik at vide, at Maya skulle komme på besøg. Det var svært at spørge. Hun forstod ikke, hvordan to tvillinger kunne blive skilt fra hinanden.

Men nu var Mayas familie der, og moren begyndte at fortælle. Brendy og Maya sad tæt sammen og lyttede. Moren sagde:

– Jeg var kun femten år. Jeg blev gravid med en dreng fra landsbyen. Jeg troede kun, der var ét barn, men så var der et til. Det var dig. Hun så på Maya. – Du var så lille og svag. Vi tog dig med på hospitalet. De sagde, at du måske ikke ville klare den. De beholdt dig og gav dig mad og medicin. Men samtidig skete der noget i landsbyen. Et firma skulle rydde skoven, og vi måtte flytte. Alt var pakket. Min familie tog på sygehuset efter dig, men det var også blevet lukket, og du var sendt væk. Ingen vidste hvorhen.

Moren tørrede sig over øjnene med ærmet. Brendy klemte Mayas hånd, så rejste hun sig og trak Maya med hen til moren. De omfavnede hinanden alle tre.

Moren snøftede lidt og smilede. – Jeg har så mange gange prøvet at finde dig, Maya. Vi spurgte alle vegne, men der var ingen, som vidste noget. Landsbyen findes ikke mere. Der vokser oliepalmer. Skoven er væk.

– Men nu har du os begge to, sagde Brendy.

Maya og hendes familie havde to uger i Guatemala. Maya og Brendy var så meget sammen, de kunne.

En dag var Maya med i skole. Hun var spændt på at møde Brendys venner. I klassen sad de ved små bord-bænke-sæt. Deres lærer skrev på tavlen, og eleverne skrev teksten af i et hæfte. Læreren fyldte hurtigt tavlen. Maya skævede til Brendy. Hendes skrift var lille og tjekket. Læreren snakkede vanvittig hurtigt, og intet af det lød som på Duolingo.

Maya mærkede sveden trille ned langs kroppen. Hun mærkede også, at hun havde en søster ved sin side. Det var anderledes end at sidde sammen med en ven. Det føltes trygt. Hun havde aldrig tænkt på det før: Venner kunne skifte. Men Brendy ville være hendes søster for evigt.

I frikvarteret kom mange hen for at snakke med Maya. De spurgte, om hun havde søskende, om hun kunne spansk, om der var sne i Danmark.

Maya viste billeder af sine kaniner og af sit håndboldhold med medaljer om halsen.

En af de andre piger sagde, at Brendy var den bedste i klassen til basketball. Måske på hele skolen. Alle så hen på Brendy. Hun rødmede.

- Så er vi begge to gode til boldspil, sagde Maya.
- Tag med hen på banen efter skole! sagde pigen.
- Ja, det skal du, sagde Brendy. - Vi låner klassens bold, det er nok okay.

Det var en streetbasket-bane med højt hegn omkring. Maya og Brendy var på hold sammen.

- Jeg er altså ikke så god, sagde Maya lavt.
- Det er jo bare for sjov, sagde Brendy.

Og Brendy var virkelig god. Hun havde hele tiden kontrol over bolden. Maya var ikke dårlig, men hun kom aldrig i nærheden af kurven og scorede slet ikke. Til sidst blev hun så ivrig, at hun

kom til at skyde bolden over hegnet og helt væk.

– Den henter jeg, sagde Brendy. De andre fulgte efter. Men på den anden side var der et stakit ind til en mark, hvor der gik geder. Maya kunne se bolden langt inde på marken. Hun følte sig meget dum.

– Åh nej, klassens bold! sagde en pige.

Brendy klatrede over stakittet ind til marken.

Hun var lige kommet over, da en af pigerne råbte op og pegede. Der kom en stor vædder gående nede bag gederne. Den fnøs og bøjede hovedet.

– Kom ud, nu! råbte Maya.

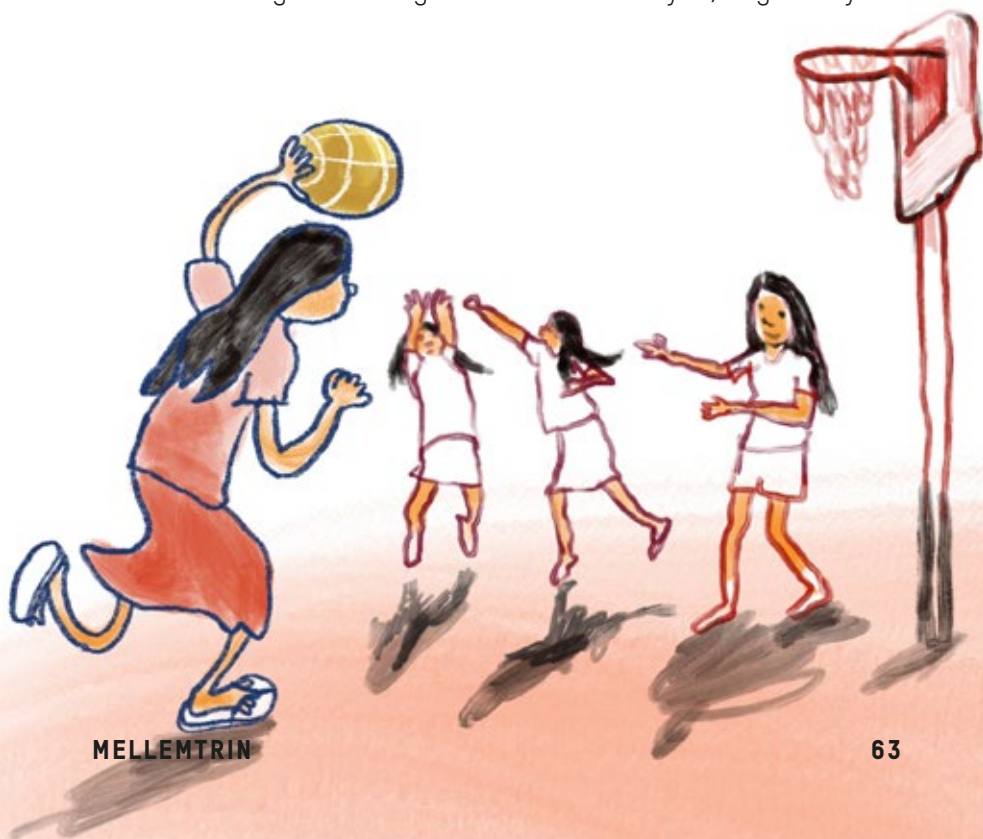
Vædderen var hurtig, men Brendy løb leende langt foran den og kravlede over stakittet.

Maya omfavnede Brendy med bankende hjerte.

– Jeg køber en ny bold! sagde hun.

– Man kan nok ikke købe en her, sagde en af de andre.

– Min mor og far kan tage en med inde fra byen, sagde Maya.

Maya så helt udslukt ud, da de gik hjem. Brendy prøvede at sige, at det nok skulle gå.

– Det er første dag, jeg er med i skole, og så mister jeg jeres bold, sagde Maya. Brendy lagde en arm om hendes skulder.

Mayas forældre kom og spiste med. De to uger var gået hurtigt, og i morgen tidlig skulle de rejse hjem. Forældrene havde været byen rundt for at finde den rigtige bold. Maya så lettet ud.

– Nu er alt godt, sagde Brendy. – Du skal ikke være ked af det længere.

De sad i hængesofaen og lyttede til fuglene i træerne.

Maya tænkte sig om. – Der er så mange ting, jeg ikke ved om dit liv. Men jeg synes alligevel, jeg altid har kendt dig.

Brendy nikkede. – Og kom, nu skal du se. Hønen har taget godt imod de nye kyllinger.

De gik ned og åbnede lugen til hønsehuset. Der stod de to kyllinger og trådte i en klat majsgrød, og hønen fodrede dem med næbbet.

Maya og hendes familie tog af sted. Huset følte så tomt.

Moren stod og vaskede tøj på verandaen. – Nå, min pige. Ville du nu hellere med dem til Danmark og bo med din søster?

– Nej, sagde Brendy. – Jeg bor da her. Men jeg håber, hun skriver.

– Selvfølgelig skriver hun. Det har I jo aftalt.

– Nå ja.

– Og se nu de øreringe. Moren drejede Brendys hoved og betragtede hende. – Jeg kan aldrig give Maya noget, der er lige så smukt.

– Jeg tror ikke, hun forventer noget, sagde Brendy.

Hun tøvede lidt, så sagde hun: – Men mama, hvorfor fortalte du ikke, at jeg havde en tvillingesøster?

Moren var stille.

– Jeg vidste ikke, hvordan jeg skulle sige det.

– Du kunne bare sige: "Brendy, du har en søster. I er tvillinger."

– Ja. Det lyder så let. Men jeg var jo ked af det.

– Så kunne jeg have trøstet dig, sagde Brendy.

RUDY

EN DAG KOMMER MINE BRØDRE TILBAGE

 LINE GØRUP TROLLE HANS BACH

I cedertræernes skygge går Rudy og hans ven Maynor på bjergets stejle skråning. Her dufter af varm harpiks. Alle lyde dæmpes af den bløde skovbund. Stilheden bliver brudt af et smæld fra en pind, der brækker. Rudy træder på den ene ende og hiver i den anden. Maynor hugger grene over med en machete. De hjælpes ad og snakker sagte sammen. En hane galter i det fjerne igen og igen. Omhyggeligt lægger de brændet i to bunker. Så vikler de reb om. Først på tværs, så på langs. Rebet fæstner de til hver deres stykke stof. Stoffet tager de om panden, så brændet hænger i et bundt på ryggen. På vej tilbage ned mod byen kan de se over til den anden side af kløften. Dér dyrker Rudy og hans far majs og sukkerærter.

Familien i Ixtahuacán

Egentlig hedder han Rudyard Orson. Men hjemme bliver han kaldt Rudy, og i skolen kalder de ham Orson. Han er 12 år og bor i byen Santa Catarina Ixtahuacán, der ligger i en kløft i højlandet. Familiens hus ligger på en skråning. Om morgenen er bjergtinderne omkring byen skjult af tåge.

Hver dag efter skole henter Rudy brænde til komfuret sammen med Maynor. Bagefter hjælper Rudy med at vaske op og gøre rent. Det er også hans opgave at folde det rene vasketøj sammen og lægge det på plads.

MELLEMTRIN

På byens markedsplads sælger Rudy og hans far kød hver lørdag. De sælger også i nabobyen om søndagen, inden de skal i kirke.

Men den opgave, han bedst kan lide, er at holde øje med sin lillebror og sin nevø. Så gynger de eller leger med biler.

I weekenden hjælper han sin far med at sælge kød på markedet. Rudy er god til at snakke med kunderne og sørge for, at de får det, de gerne vil have. Rudys far har været slagter længe. Han kan se på en ko, hvor meget den vejer. Det er nødvendigt, når han og Rudy køber dyr. For de har ingen kvægvægt.

Rudy har otte søskende. Han bor sammen med sin mor, far, lillebror, storesøster, storebror og bedstemor. Hans ene storebrors kone bor her også sammen med deres søn. Rudy har to storebrødre mere, der bor i andre huse i byen med deres børn og koner. Og så har Rudy tre storebrødre, som er i USA.

Korridoren til USA

Gyngen svinger frem og tilbage. Rudy kan mærke, det kilder i maven og suger i brystet. Hans lillebror, Leonel, griner. Rudy smiler til ham. De to sidder ofte på gyngen sammen. Rudy kommer til at tænke på sine storebrødre. Alexander, Elder og Bryan er i USA. Hans hjerte føltes tungt, dengang de rejste. De kørte afsted på ladet af en bil og tog bussen videre til Mexico. Ved grænsen skulle de vælge. Det blev ikke ruten, hvor man skal over et hegn med strøm i. De valgte heller ikke floden med de mange alligatorer. De valgte at gå gennem ørkenen. De bar på store tasker fyldt med vand, snacks og cola. De skulle have nok til hele den farlige vandring. Undervejs så de aber og slanger. De gik forbi menneskekranier og efterladte tasker. Hele rejsen tog en måned.

Rudys mor hedder Maria, bedstemor hedder Catarina, hans far hedder Santos, og lillebroren hedder Leonel. Hans tante Lucia og hendes søn Hansel bor her også. Hans storesøster hedder også Maria.

Det er tre år siden nu. De tog dertil for at tjene penge. Det samme gør mange andre. Næsten alle har familie i USA. De fleste rejser, fordi der ikke er arbejde at få her. Mange steder i Guatemala er det svært at tjene nok til at kunne leve af det. Men rejsen til USA er ikke ufarlig. Og det er ulovligt bare at rejse ind i USA. Det er langt fra alle, der kommer frem. Nogle forsøger uden held og vender hjem endnu fattigere, end da de tog afsted.

Når Rudys brødre har sparet nok sammen, kommer de hjem igen. De vil bygge et hus på skråningen over forældrenes hus. Rudy savner dem. Især når han ser dem på facetime. Men hver gang han har talt med dem, ved han, at de stadig er i hans hjerte.

Familiens huse er bygget tæt sammen. De har flere etager op ad bjergets skråning.

Rudys mor laver k'iche'-retter. Både suppe, dampede majsbrød og sorte bønner. Det hedder caldo, sub' og kinaq'.

K'iche'-liv i generationer

I køkkenet står Rudys mor og bedstemor ved en stor gryde. De laver kogte madbananer og sød-brød. Det smager dejligt sammen med den milde kaffe, som alle i familien drikker. "I meget gamle dage vandrede maya-k'iche'-folket sydpå ..." begynder Rudys mor, da de sidder ned alle sammen. Rudy gumler og lytter. I dag handler historien om Tzamchaj, toppen af fyrretræet. Om dengang en gren lyste for k'iche'-folket på hele deres lange rejse. Rudys mor plejer at sige, at nogle af historierne er sande, og nogle er ikke, men de er alle vigtige. De er forbindelsen til deres forfædre. Hun fik dem fortalt, da hun var barn. Hun fortæller det hele på k'iche'. Det er det sprog, hun kan. Rudy taler også spansk, men kun med sin far og i skolen.

Der er ofte folk fra byen i familiens køkken. Rudys mor er jordemoder og healer. Mange gravide og forældre med små børn kommer til hende. Hun hjælper dem gratis.

Rudys mor laver mad til familien med mange grøntsager og urter, som hun samler i bjergene. Og kød fra dyr, som Rudys far har slagtet. Hun vil ikke have, at hendes børn spiser fastfood og mad med usund kemi i. Rudys mor laver sund og traditionel mad. De retter, som deres forfædre har spist.

Rudys bedstemor væver.
Hans mor har broderet
bjergene om den lille by
og månen og stjernerne
på sin bluse.

Rudy er stolt af at være k'iche'. Han kan lide at gå i sine læder-sandaler og k'iche'-tøj. Også selv om uld-nederdelen kradsler. Den kaldes en koxtur. Nogle gange tager han bukser på inden-
under, selv om det ikke er meningen. Stoffet på hans hoved
hedder en suk. Den beskytter mod solen. På Rudys suk har hans
mor broderet en ørn. Den kan både se fortiden og fremtiden.
Den minder ham om, at begge dele er vigtige.

Lærerne spiller marimba

Rudy følges med Maynor og de andre venner til skole. Da de gik hjemmefra, var bjergene skjult i tåge. Nu er tågen lettet, og solen luner i den kølige bjergluft igen. Sådant skifter det ofte. I skolens lange gang med klasseværelser kan drengene høre musik. Deres lærere øver sig på en stor marimba. De skal optræde for eleverne med deres sonnes, som k'iche'-sangene hedder. Musik gør Rudy glad. Han spiller også selv marimba. Han har lært sonnes ved at lytte til dem på YouTube på sin fars telefon.

I 5. klasse er de 16 elever. Rudy kan godt lide at have k'iche'. Der er en særlig lov i Guatemala, som betyder, at elever i Rudys område skal have undervisning i k'iche' og forskellige kulturer og traditioner. Men det er ikke så let. På Rudys skole har de ikke nok k'iche'-bøger til alle elever. Det er heller ikke alle forældre, der synes, at deres børn skal lære om k'iche'-folkets kultur i skolen. I flere familier bor børnene hos deres bedsteforældre her, mens forældrene arbejder i USA og sender penge hjem. Mange af dem har fået andre værdier. De synes, det er vigtigere at lære spansk og engelsk.

Byen har ingen gratis skole efter 6. klasse. Derfor stopper mange børn med at gå i skole. Rudy håber, han må tage til nabobyen, for dér kan han gå i 7.-9. klasse gratis. Men på en måde vil han også gerne til USA ligesom sine brødre.

Rudy og vennerne følges til og fra skole. Det tager Rudy ti minutter at gå derhen. Nogle dage cykler han.

Rudy og Maynor spiller fodbold i frikvarteret.

Guatemalas spøgelse

Rudy spiser aftensmad med de andre børn foran fjernsynet. De voksne taler sammen i køkkenet om vigtige og lidt kedelige ting. Drengene ser Paw Patrol. Sådan er det, når hans lillebror og nevø ser med. Hvis Rudy selv kan vælge, vil han helst se Jurassic Park.

Rudy er ikke bange for noget. Undtagen spøgelse. Han kan virkelig godt lide de berømte historier om Guatemalas spøgelse. Han har selv købt bogen. Legenden om den lille mand med den store sombrero gør ham glad og bange på samme tid. Om aftenen, når det er blevet mørkt, ligger han under sit tæppe og nyder uhyggen. Han kan ligge der så længe, at han bliver helt svedig. I morgen vil han læse om den grædende dame.

360°
→

Kom med hjem
til Rudy.

Hør Rudys lærere spille marimba, lær mere om migration i Guatemala og gå på opdagelse i forskellige maya-folks traditioner:

HELEVERDENISKOLE.DK/RUDY

HJÆLP BØRN SOM YONATAN

FOR
50 KRONER
KAN DU GIVE ET
BARN EN SKOLEBOG
PÅ DERES EGET
SPROG.

I Guatemala går mange børn ikke i skole. Og alt for mange børn stopper for tidligt med at gå i skole for at hjælpe til derhjemme eller arbejde i stedet. Landet mangler lærere, der taler samme sprog som eleverne. Der mangler gode bøger på de mange forskellige lokale sprog – og der er ikke nok bøger til alle elever. Mange forældre taler kun deres eget sprog og ikke spansk. Derfor er det svært at få hjælp til lektierne. I Guatemala mangler de også rent vand. På mange skoler har eleverne ikke adgang til rent drikkevand i løbet af dagen.

I Rabinal, hvor Yonatan fra LæseRaketten bor, kan I være med til at sørge for gode skoler med nok bøger på elevernes sprog, dygtige lærere og adgang til rent vand til alle eleverne.

Vi håber, I vil give en hånd med.

[HELEVERDENISKOLE.DK/INDSAMLING](https://heleverdeniskole.dk/indsamling)

DET ER LET AT SAMLE IND

FOR
400 KRONER KAN
EN SKOLE FÅ TO
VANDFILTRE OG RENT
DRIKKEVAND TIL
ELEVERNE.

I kan være med til at gøre en vigtig forskel for børn i Guatemala. Vi har lavet forskellige ideer klar til jer:

SÆLG BOGMÆRKER: Vi har lavet flotte bogmærker med symboler og mønstre fra maya-kulturen, som I kan printe og farvelægge eller dekorere.

VÆR KREATIVE: I kan også lave jeres egen måde at samle ind på. I kan få inspiration i vores idekatalog eller finde på jeres egne ideer. Kun fantasien sætter grænser.

SÅDAN GØR I

Opret jeres klasses indsamling på vores hjemmeside. Så modtager I et indsamlings-kit med MobilePay-nummer og alt, hvad I har brug for. I kan følge med i, hvor meget I selv og andre samler ind.

Slå jer løs, og find på kreative og sjove ideer, så jeres klasse kan hjælpe børn i Guatemala. Hver en krone gør en forskel.

DET GÅR JERES INDSAMLING TIL I RABINAL

Gode skolebøger på flere sprog.

Vandfiltre, så eleverne kan drikke rent vand i skolen.

Uddannelse af lærere.

VÆR MED
TIL AT LAV
ET KÆMPESTORT
VERDENSMÅL 4 AF
SKOLETASKE PÅ
CHRISTIANSBORG
SLOTSPLADS

VÆR MED TIL AKTIONSDAGEN

På Aktionsdagen står du sammen med 8 millioner børn og unge fra mere end 100 andre lande. Sammen minder vi politikerne om deres løfter. I dag er der 128 millioner børn og unge i verden, som ikke går i skole, selv om de burde gå i 1.-9. klasse. Det skal vi lave om på. Verdensmål 4 om alle børns ret til at gå i en god skole skal være nået om 5 år. Så det haster.

FYLD EN SKOLETASKE FOR EN GOD FREMTID

I år skal vi fylde skoletasker med alt det, som børn har brug for i en god skole. Det kan være bøger, blyanter, en god lærer, gode venner, hjælp til lektier, tryghed, mad, vand ... Find selv på flere ting, som DU ved, er vigtige at have med i rygsækken.

Alle skoler er inviteret.

Sidste år holdt tre elever tale for undervisningsministeren.

SÅDAN GØR I

- **FYLD EN SKOLETASKE:**
Tegn selv eller print vores skabelon af en rygsæk. Skriv eller tegn på den. Vis alt det, du synes er vigtigt i en god skole.
- **SEND ELLER MEDBRING SKOLETASKEN:**
Vær med i København d. 15. maj. Eller send jeres hjemmelavede skoletasker til os.
- **VÆR MED PÅ PLAKATEN:**
Vi laver en plakat med det store Verdensmål 4 og alle deltagende skolers navne.

DET SKER PÅ CHRISTIANSBORG SLOTSPLADS

Kom med til en vigtig og sjov Aktionsdag med:

- Taler
- Musik
- Mød politikere
- Workshops
- Udstilling af ProjekRaketter
- Mød LæseKaravanen
- En stor aktion med jeres skoletasker.

Hent skabeloner, tilmeld jer og læs mere:
HELEVERDENISKOLE.DK/AKTIONSUGEN-2025

A close-up photograph of two young girls with dark hair, looking intently at a pink folder or book they are holding together. The girl on the left is wearing a red shirt, and the girl on the right is wearing a red headband. The background is a bright, colorful wall with abstract patterns.

DER ER
PROJEKTFORLØB
TIL BÅDE
INDSKOLING,
MELLEMRIN OG
UDSKOLING.

PROJEKTRAKETTEN ER FOR ALLE

Sidste år affyrede vi for første gang ProjektRaketten sammen med Autens. En masse elever på mellemtrinnet satte gang i kreative projekter, hvor de lavede film, venskabsarmbånd, kollager, taler og meget andet med fokus på FN's 17 Verdensmål og børns hverdag i Kenya.

I år henvender ProjektRaketten sig **TIL ALLE ELEVER**. Forløbene er lavet sammen med Danske Skoleelever og en række skoleklasser, som har været med til at udvikle temaer og aktiviteter. Glæd jer til at komme med ombord i ProjektRaketten!

VÆR MED I PROJEKTRAKETTEN

I ProjektRaketten kan jeres klasse arbejde med Verdensmålene. I historierne om børn og unge i LæseRaketten lærer I om de store udfordringer i verden. I får mulighed for at finde ud af, hvad I selv mener, og udvikle jeres holdninger til vigtige temaer. I kommer til at tænke kritisk og kreativt, og I er med til at finde nye løsninger på, hvordan vi sammen får en mere bæredygtig og retfærdig verden.

ProjektRaketten tager udgangspunkt i seks Verdensmål:

Der er særligt fokus på Verdensmål 4, som handler om god skole til alle. Husk, I kan udstille og fortælle om jeres projekter på Aktionsdagen.

TAK TIL ELEVER OG LÆRERE!

Vi vil gerne sige tak til de klasser, som har hjulpet med at udvikle LæseRaketten's materialer. Det er 0., 1. og 2. klasse fra Atheneskolen, 1.C fra Mørdrupskolen, 3. årgang fra Ørestad Skole, 4.S fra Skolen i Bymidten, 6. klasse fra Borgerskolen, 6.B fra Lundtofte Skole og 8.D fra Kokkedal Skole.

RONI

SIRENER I RØD ZONE

☰ LINE GØRUP TROLLE 📷 HANS BACH

Ved Ronis skole holder to bander til. De prøver at rekruttere medlemmer blandt eleverne ved at tilbyde dem gratis stoffer. Lige nu er ingen på skolen med i en bande, så vidt Roni ved. Han har aldrig talt med bandemedlemmer, men andre elever har modtaget trusler om vold mod dem selv og deres familie. Og nogle elever er stoppet på skolen, fordi de kom med i en bande.

Roni bor i Guatemalas hovedstad, Guatemala City. Byen er inddelt i 22 zoner. Familien bor i en rød zone, hvor der er meget kriminalitet.

Politi i gaderne

Roni kan mærke sin lillebrors arme om sin mave. Han sidder med varerne, de har købt. De skulle huske sorte bønner, æg, lime og mango. De kører på deres fars motorcykel. Forbi gule, blå og grønne huse. Små butikker med T-shirts, telefoner og taletidskort. I vejens midterrabat er der høje træer og buske. Bilerne suser forbi. Motorcyklens brummen bliver overdøvet af en høj sirene fra en politibil, der kører uden om dem. Der sidder tre betjente inde i bilen, og to betjente står på pick-up'ens lad. De bærer alle skudsikre veste og er bevæbnede.

Politibilene kører også op og ned ad gaderne om aftenen for at få folk til at lukke deres butikker. Politiets udrykning kan give forskellige lyde. Ét hyl betyder, at det er lukketid. Et par korte hyl betyder stop. Den lange sirene betyder nødstilfælde. Roni føler sig tryk, når der er politi i gaden.

UDSKOLING

Roni bor i det blå hus sammen med sin mor Norma, sin far Tito og lillebroren Joshua. De har boet her i hele Ronis liv.

Skud i natten

Roni er bekymret. Han er bekymret, fordi hans område er blevet mere usikkert. Banderne gør gaderne utrygge, og der er mange drab i deres område. Det sker mest om natten. De udnytter mørket. De har pistoler med og smider folk ud af deres hjem. De overtager husene og bruger dem. Alle her kender til, at der bliver slået folk ihjel i de huse.

Roni er bange. Han tænker tilbage på, da han var mindre og ofte hørte skud om natten. Roni bliver snart 15 år, men for fire år siden oplevede han noget, han aldrig glemmer.

Roni sidder alene i stuen en aften og ser Dragon Ball i fjernsynet. Son-Goku ønsker sig at kunne vække en død til live igen, da Roni hører et meget højt skud. Som om nogen skyder med en pistol midt i stuen. Han kan høre skrig og tramp. Han rejser sig og går de fem skridt hen til døren. Han åbner ud til gaden. På den modsatte side af den smalle vej er der kaos. To mænd prøver at hjælpe en tredje. Men han er allerede død. Asfalten er rød. Der er meget blod. Det er en varm aften, men Roni kan mærke kulden tage over. Hans krop fryser. Han kan ikke røre sig. Han ved ikke, hvor længe han står sådan.

Svagt hører han sine forældres stemmer. Langsomt begynder han at mærke, at hans mor ryster ham voldsomt i skuldrene. De er kommet hjem og har købt ind til aftensmad. Hans lillebror er der også nu. Roni kommer langsomt til sig selv og genvinder sin følesans.

Den oplevelse vil sidde i ham altid.

PJO – en bølge af mennesker

Roni er frustreret. Det er han, fordi det er svært at forestille sig, hvordan fremtiden bliver. Men han vil gerne gøre noget, også selv om det er svært. Derfor har Roni meldt sig ind i en gruppe på skolen. Den hedder PJO. Det står for Protagonismo Juvenil Organizado. Det betyder organiseret ungdomslederskab. Alle på skolen, der har lyst, kan være med.

Gruppen holder møde i musiklokalet. 19 elever fra 6.-9. klasse sidder på stole i en rundkreds. De kaster en garnrulle rundt til hinanden og fortæller, hvem de er. Langsomt skaber tråden et spindelvæv mellem eleverne. Deres lærer Marco siger, at spindelvævet viser, hvordan alle i Guatemala er forbundet. Med trådene imellem sig taler de om, hvordan Guatemala er styret. Om hvad der fungerer i deres land, og hvad der ikke gør. I grupper laver de lister over, hvilke problemer de selv oplever: korrupsion, vold og trusler, fattigdom, stoffer, bander og racisme. Bagefter taler de om, hvordan de kan være med til at skabe løsninger.

Til PJO-møderne laver de sjove øvelser med gode og tankevækkende samtaler. De leger "tsunami og bølger," laver tillidsøvelser og synger på forskellige sprog.

Aury og Roni følges noget af vejen hjem. Aury bor tættere på skolen end Roni. Nogle gange tager de i centeret og køber is.

Roni har tænkt over noget. Han rækker hånden op og siger til gruppen: "Jeg synes, regeringen skal få stoppet de store sager som korruption. Men vi, folket i Guatemala, er samtidig ansvarlige for at bruge vores stemmer og sige, hvad vi mener." "Ligesom ved protesten sidste år, hvor vi viste, at vi ikke ville have den gamle præsident længere," tilføjer Aury. "Jeg var med til at dele mad og vand ud til demonstranterne. Der var folk i gaderne fra hele landet."

Roni ser på Aury. Hun er sej. "Vi har fået en ny præsident nu," tilføjer Roni. "Jeg ved ikke, om der kommer til at ske store forandringer. Jeg har lagt mærke til, at der er mange nye politibetjente i vores gader. Det kan være et godt tegn."

Til sidst danser de. Lærerne Marco og Karen sætter en sang på og viser koreografien. Alle følger dem. Hele lokalet bølger fra side til side. Roni smiler. Musikeren synger, at alle er forskellige, men dråber der samles, kan blive til bølger og hav.

Bagefter danser de merengue – nogle i par og andre flere sammen. Roni danser med Aury.

Efter PJO-mødet spiller Roni og Aury chamusca med de andre uden for skolen. Det er en slags gedefodbold, som næsten alle spiller her. Den nærmeste fodboldbane ligger i den anden sektor i deres zone, og dér må Roni ikke færdes for sine forældre. Hans venner kommer til ham, så de kan spille sammen i hans sektor.

Brætspil i det blå hus

Blæseren summer i stuen hjemme i det blå hus. Familien har boet her i hele Ronis liv. De har gode naboer og kan lide de mennesker, de kender her. Husets mure er af beton, men væggene og taget er af blik, derfor er her varmt midt på dagen. I det grønne og lyserøde køkken er Ronis mor ved at lave frokost. Ronis far er hjemme i dag. Han arbejder nogle gange om natten. Det afhænger af, hvornår de store stjerner skal have bygget scener op til deres koncerter. Det er hans arbejde.

Joshua og Roni kan lide at se serier og film. De kan bedst lide actionfilm og mexicanske komedier. Lige nu ser de mest Vecinos.

Når hele familien er samlet, spiller de tit brætspil. De kan godt lide klodsmajor, domino og serpientes y escaleras – slanger og stiger.

De sætter sig sammen i stuen alle fire og finder klodsmajor frem. Da det er Joshuas tur, vakler tårnet ildevarslende, bare hans hånd nærmer sig en klods. "Nej, du kan ikke tage den der. Så vælter det," siger Roni. Han kan ikke lade være med at hjælpe sin lillebror. De har en regel om, at taberen skal gøre noget sjovt, som de andre vælger. I går fik de mor til at danse så tosset, at drengene næsten ikke kunne stoppe med at grine.

"Hvad har du af lektier i dag? Har du det, du skal bruge?" spørger hans far, mens de spiller. Han har gået i skole helt til 10. klasse, og han vil altid gerne hjælpe Roni. Det er vigtigt for ham, at hans sønner bliver gode mennesker, som man kan stole på. Han siger ofte, at de skal vælge sandheden og have tillid til hinanden.

I frikvarteret snakker Roni og vennerne i skyggen under johannesbrødtræet i skolegården. Til november er de færdige med 9. klasse.

Under træet i skolegården

Den metalliske lyd af bolden, der rammer pladen bag kurven, giver genlyd i skolegården. Det er en af de andre klasser, der har basketballbanen og bolden i dag. Roni og hans klassekammerater fra 9. klasse står og snakker under det store johannesbrødtræ. Træet har stået i skolegården, så længe Roni kan huske. Da de var yngre, klatrede de op i træet og hang dér med en arm og et ben på hver side af de tykke grene, mens de kiggede på de store elever, der spillede basketball. Roni og vennerne blev kaldt "aberne."

De klatrer ikke i træet længere. Det er ved at blive gammelt, og de vil gerne passe på træet. De skal snart vælge, hvad de skal efter 9. klasse. Roni drømmer om at blive ingeniør og rejse ud i verden. Lige nu har familien ikke råd til universitetet. Men hvis han kommer ind på gymnasiet og får gode karakterer, kan han måske få et stipendium. Roni ved, at hans familie gerne vil hjælpe ham. Han ved også, at man kan blive ramt af en ulykke. Hvis hans mor eller far bliver syge, vil han være nødt til at droppe skoleplanerne og finde et arbejde. Men lige nu har han et valg.

360°

Se Roni spille
gadefodbold ved
skolen.

Prøv øvelserne fra PJO-mødet, løs gåder i et Escape Room og
dans med Roni og Aury: HELEVERDENISKOLE.DK/RONI

MORFARS HUNDE

 REBECCA BACH-LAURITSEN **ANNA MARGRETHE KJÆRGAARD**

Jeg kan ikke længere huske, hvorfor jeg valgte den lange vej hjem. Det er svært at få kontakt til mine tanker, men jeg kan huske den søde, varme duft af kebab og følelsen af sol i ansigtet, da jeg drejede om hjørnet ved stationen.

Jeg ventede for rødt og kiggede ned på skoene. Så hørte jeg stemmen. Ham der! Først tænkte jeg ikke, at det skulle have noget med mig at gøre.

Ligesom da F første gang sagde mit navn. Laurits. Bare det, at han vidste, hvad jeg hed. Kommer du med, spurgte han, og jeg sagde ja uden at vide, hvor vi skulle hen, og hver gang var det et nyt sted. Så skulle han hente nogle skjorter for sin storebror, så skulle han aflevere nogle nøgler til sin ven på det lille pizzeria, og vi fik en gratis nummer 8 ude bagved, hvor der hang plakater af den gamle dronning og Michael Laudrup. Kommer du med, ja, bag den store parkeringsplads og spille basket, på loppemarked og se, om der var gode ting, han kunne sælge videre.

Jeg havde det hver dag, som om det måtte være en misforståelse, og at han en eller anden tirsdag eller fredag eller en anden normal dag ville sige, hvad tror du selv, eller hvad har du gang i, eller han ville selvfølgelig sige det på en måde, der lød bedre, for sådan er F, men han har aldrig sagt noget som helst af den slags.

Skal du med, sagde han så i dag, hvis det var i dag, jeg har svært ved at fornemme tiden lige nu. Men jeg sagde i hvert fald ja, og vi tog toget til et sted med sko. Han kunne få dem billigt og havde allerede købere til dem. Han købte tre par og spurgte, om jeg ikke også ville, men jeg har ikke den slags penge. Jeg havde aldrig set så mange fede sko og købte et mere stille og roligt par til mig selv. Jeg tog dem på og følte mig med det samme som en anden. Det var en god pris, og de var kun lidt for små. Måske var det derfor, jeg tog den lange vej hjem. For at se, om de ville udvide sig.

Hey! Dig! Rødt lys. Jeg løftede mine øjne fra de nye sko. De var tre. Ham, der talte, ham lige ved siden af med krøllerne, og så en bag dem, som jeg ikke kan sige så meget om. Måske havde han en gul t-shirt på. Mig? Jeg ved ikke, om det er sådan for alle, men når jeg bliver forskrækket, er det, som om min krop holder op med at virke. Altså hjertet banker stadigvæk, rigtig meget faktisk, men jeg ser dårligt og hører dårligt. De står helt oppe i hovedet på mig, men jeg kan ikke høre, hvad de siger.

Jeg kan høre min egen puls inde i ørerne. Sådan en trommen, ligesom hvis det regner rigtig hårdt ind på vinduet, når man skal sove, og det på en måde er beroligende, men kun på en måde.

Kan du se den her, siger han. Han siger det flere gange, jeg kigger på hans mund, kan du se den her, og det må være hans højre hånd, han mener, for han holder den lige foran mit ansigt. Jeg ser den, men jeg kan ikke sige ja, jeg kan slet ikke noget. Jeg ser bare på de lysende hvide knoer, jeg kan mærke dem helt inde i mine øjne.

OXFAM DANMARK · LÆSERAKETTEN

Da jeg var syv år, blev jeg passet af min morfar, og en dag slog en af nabo drengene mig i hovedet med en skovl. Ovenikøbet min egen skovl. Min yndlings. En lille udgave af den morfar havde. Med skaft i træ og blad af rødt stål. Jeg ved ikke hvorfor, men jeg blev bare stående, mens han blev ved og ved med at slå, indtil morfars hund kom ud. Lyden kom først og så kroppen, ouw ouw, dybe lyde gennem luften, og så hoppede den op og væltede drengen. Morfars hund blev stående med forbenene på drengens bryst og gøede, indtil morfar kom ud, kom så her, og nabodrengen løb væk, så hurtigt at han faldt i gruset. Lyden af gruset og af drengen, der græd, gruset og gråden, og så morfars hånd, klap klap på hunden, ja ja, det var godt. Han klappede også mig på brystet. Tog armen rundt om mig og klemte mig ind til sig, klap klap. Drengene er dumme, sagde han. Hunde er bedre. Så stod vi lidt i gården, mig og morfar og hunden.

Jeg kan ikke huske, hvilken af hundene det var. Morfar havde altid den samme slags hund, og den hed altid det samme, så når jeg tænker på morfar, ændrer hunden sig fra hvalp til voksen og til hvalp igen. På den måde var det altid den samme hund bare i forskellige aldre, den blev ældre og så blev den yngre og så blev den ældre igen. Sådan kunne jeg også have det, når jeg var sammen med morfar.

Hånden står stille i luften foran mig. Langt væk kan jeg høre stemmer, men jeg er et andet sted. Jeg er på gårdspladsen. Jeg har grus under fødderne.

Så går den ind. Dybt og hårdt, der hvor min mave plejer at være, men nu er der ingenting, ingen smerte, ingen vejtrækning, kun et kæmpe hul og knytneven. Min krop er foldet sammen

på midten, mit ansigt vender nedad. Jeg åbner øjnene. Jeg ser skoene. Og jeg ved ikke, om det er, fordi jeg føler mig lidt som en anden med de sko på, men der sker noget indeni. Det starter som en summen i maven, nej, det er ikke en summen, det er noget, der ulmer og rumler, og det presser sig op gennem brystet, op gennem halsen. Noget presser sig op gennem kroppen og jeg tænker, fuck nu kaster jeg op midt i det hele. Men det er ikke bræk, der kommer ud.

Hunden står, hvor jeg stod. Noget presser sig op gennem kroppen. Det er lyd, det er lyd, der kommer med samme kraft, som når man brækker sig, op gennem brystet, halsen, ouw ouw, lyden står som tykke stråler ud af hundens mund, ouw.

Fucking freak, siger ham med krøllerne, og så går de, løber næsten, forsvinder bag hjørnet ved solariet.

Luften er kølig, hunden er rolig, der dufter dejligt af kebab.

CHEILY

EN SOMMERFUGL I SEPUR ZARCO

 LINE GØRUP TROLLE HANS BACH

Køkkenet er varmt og fyldt med røg. Cheily og hendes ven Olga er i fuld gang. De laver frokost til sig selv og Cheilys familie. De klapper klumper af masa – en tyk dej af majs mel og vand – flade og runde. Cheily smører den varme plade, så brødene ikke brænder fast. Pigerne snakker og griner, mens tortilla'erne bager. Luften står stille, men de er i fuld gang.

Cheily er 16 år. Hun bor sammen med sine forældre og søskende i huset ved siden af sine bedsteforældre. De bor i Sepur Zarco i Polochic-dalen sammen med mere end 200 andre familier.

Dronning af skolen

Olga og Cheily skal være i skole klokken et. Skolen ligger lige rundt om hjørnet fra Cheilys hus. De blev færdige med 9. klasse sidste år, og nu er de i gang med gymnasiet, hvor de kan blive uddannet til lærere. Det er fint for nu, synes Cheily, men faktisk har hun andre planer.

Cheily er blevet valgt af sin klasse til at være med i konkurrencen om at blive dronning af skolen. I år er det første gang, drengene er med. Drengen, der vinder, vil få titlen "mister", mens pigen vil blive "dronning". De skal dyste i forskellige discipliner. Hun skal danse, gå catwalk, lave et fantasi-kostume og holde en tale for juryen.

Olga og Cheily er i gang med et skoleprojekt om venskab.

Cheily deler seng med sin lillebror. Hendes søster og kusine sover i samme rum og deler den anden seng.

Cheily forbereder sig hver aften efter skole. Hun vil lave et sommerfugle-kostume med smukke farver og mønstre. Hos maya-q'eqchi'-folket, som hun tilhører, er sommerfuglen et symbol på forfædrenes ånder, der giver tillid og håb. Sommerfugle er vigtige for Cheily. De er på hendes tøj. Hun kan lide dem, fordi de betyder frihed og kan flyve, hvorhen de vil.

Hendes tale skal handle om miljøproblemer i deres landsby. Hun vil fortælle om, hvordan mange træer bliver fældet ulovligt, og at der ikke bliver plantet nye. Hun vil tale om, at de har for lidt vand og for meget affald. Om at nogle selv brænder affaldet af, og at det er sådan, de mange skovbrande her starter. Og at det alt sammen er noget, man kan ændre på. Cheily håber, at juryen og mange andre vil lytte til hende.

De fleste i Sepur Zarco lejer et stykke jord eller arbejder på andres jord. Mange arbejder i den store palmeolie-plantage omkring byen.

Arven i Sepur Zarco

Det er ikke kun miljøet i naturen, Cheily vil ændre. Hun ved, at mange af Sepur Zarcos udfordringer trækker tråde tilbage i tiden. Byens historie beretter om slaveri, udnyttelse af kvinder og de mest voldelige overgreb begået af militæret i løbet af Guatemalas 36 år lange borgerkrig. Selv om den sluttede, før Cheily blev født, kan hun tydeligt se og mærke sporene fra krigen i dag.

Hun ser volden omkring sig i landsbyen næsten hver dag. Mange mænd behandler kvinder dårligt. Cheily kan ikke lide at være ude om aftenen, hvor unge drenge og mænd drikker og ryger. Hun har også rådet sin lillesøster til at holde sig indendørs og gemme sig, når det er mørkt. Mange piger i landsbyen bliver gravide alt for tidligt. Hun kender en pige på 14 år, der har en datter på 2 år. Enten bliver pigerne gift meget tidligt, eller også står de alene med børnene. Cheily kender også flere, der bliver slået af deres mænd. I de fleste familier her er det almindeligt, at manden bestemmer, og kvinderne har sjældent meget at skulle have sagt. Det kaldes machismo.

Mange mænd og kvinder i byen kan heller ikke læse og skrive, fordi de er stoppet med at gå i skole. Enten på grund af graviditet eller for at deltage i høsten og sørge for mad. Cheily er glad for, at hendes familie støtter hende.

De flygtede op i bjergene

Uden for bedsteforældrenes hus sidder hendes bedstefar i hængekøjen og nyder skyggen under halvtaget midt på dagen. Cheily sætter sig ved siden af ham. Bag dem skratter radioen højlydt med musik og lokale nyheder på skift. Da den bliver stille, ser hendes bedstemor alvorligt men blidt på Cheily fra sin stol og fortæller med let sitrende stemme:

”Der var så mange myg. Vi børstede dem lydløst væk fra vores bare arme. Sveden lå som små perler på huden. Hjertet hamrede i brystet efter løbeturen. Ud af landsbyen. Op i bjergene.

Jeg knugede mit nyfødte barn tæt ind til mig. Vi lyttede til skuddene i mørket. Sent på natten turde vi vende tilbage til husene. Altid bange for, hvor meget der var blevet ødelagt denne gang. Soldaterne var væk. Der lå døde kroppe mange steder. Vi kunne ikke gøre mere for vores naboer og vores folk. Da krigen endelig sluttede, begravede vi dem alle. Det er historie nu,” slutter hun.

Cheily har hørt om bedsteforældrenes flugt fra soldaterne før. Hver gang bliver hun vred indeni.

Bedstemødrenes retssag

Samtidig er Cheily stolt over sin families andel i historien. Hun ved, at under borgerkrigen havde militæret en udpost ved Sepur Zarco. Soldaterne begik overgreb og skjulte de mange lig. Det overværede Cheilys bedsteforældre. Længe var de meget bange for at have den viden. De var bange for selv at blive slået ihjel. Helt frem til en dag i 2011, hvor 15 kvinder fra byen besluttede at lægge sag an ved den højeste domstol i landet. De blev kendt som *Las abuelas – bedstemødrene*.

I udkanten af byen er et mindested for dem, der døde under borgerkrigen. På hver firkant står navnene på dem, der er fundet. Der er stadig mange savnede.

Cheily drømmer om at se udvikling i sin landsby. Hun vil gerne have banker, biografer, butikker og flere jobs.

Cheilys bedstefar var vidne i retssagen, og han hjalp kvinderne på den lange rejse til Guatemala City. Han gav sit vidnesbyrd i retten om alt det, han så dengang. Om de mange fly, om angrebene og om hvordan militæret gravede et stort hul på marken, og hvis nogen nærmede sig, blev de slået ihjel og kastet derned.

Da sagen blev afgjort fem år senere, var det med en historisk dom. De 15 kvinder fik medhold og to tidligere militærfolk blev dømt for forbrydelser mod menneskeheden. Det er sket meget få steder i verden, og det blev helt særligt for Cheilys bedsteforældre og deres naboer. Dommen gjorde det tydeligt for enhver, at det, der skete mod især de oprindelige folk i Sepur Zarco, var forkert.

En del af dommen var også, at der skulle ske genopbygning og forbedringer i området. Der skulle bygges flere skoler og hospitaler. Men det venter de stadig på.

Cheily smiler omsorgsfuldt til sin bedstefar i hængekøjen. Samtidig er der styrke og beslutsomhed i hendes blik. Hun er stolt af sine bedsteforældre og de kvinder, der krævede respekt og retfærdighed for dem alle. De startede kampen mod volden.

UDSKOLING

Hun vil føre kampen videre. Det er derfor, Cheily slet ikke vil være lærer. Hun drømmer om at blive skilsmisseadvokat og hjælpe piger og kvinder ud af voldelige ægteskaber.

Vand fra bjerget

Larmen fra motoren er så høj, at hun kan mærke det i hele sin krop. Cheily slukker den. Hun tjekker, om alt er helt rent og klar til de første kunder. Hun har vasket majsømmen grundigt. De fleste i landsbyen kommer her hver morgen og får malet deres majs til masa. Det er stadig mørkt udenfor, når Cheily og hendes mor begynder på arbejdet ved møllen klokken fire hver morgen.

Da den sidste kunde er gået, laver Cheily sorte bønner, ris, æg og kylling til morgenmad. Bagefter sætter hun sig med sine lektier. Termometeret viser 42 grader. Det er helt normalt. Nogle dage passer Cheily familiens køer for sin far, der har lange vagter i palmeolieplantagen og ofte kommer hjem ved midnat. Men i dag skal hun hente vand. Nogle dage har familien drikkevand i vandhanen, fordi de har møllen. Andre dage må de hente vand. Gåturen tager en halv time hver vej. Cheily går afsted sammen med sin bror og søster i det brune landskab, hvor alt grønt er dækket af støv. Ved Sepur-kilden, der kommer oppe fra bjergene, går de ud i det dejligt kølige vand og fylder deres tinaja'er. Det er tungt. De snakker sammen hele vejen hjem.

112

Det handler om retfærdighed

Det er ikke en helt almindelig fredag. Cheily har fået en sms om, at der er workshop. Hun og Olga mødes i et stort kram. De går over til kiosken og køber hver en orange energidrik. De sætter sig og snakker. Olga er ved at fortælle en joke, da en bil holder ind til siden. Pigerne hopper op på ladet. De skal til byen La Tinta sammen med de andre fra MTM – Mujeres Transformando el Mundo. Det betyder: kvinder, der forandrer verden.

Olga og Cheily vil gerne ændre fremtiden. Til MTM-møderne lærer de om rettigheder. De lærer at tænke anderledes om sig selv og deres muligheder. Trænerne viser dem, at piger og kvinder kan det samme som drenge og mænd. At den vold, der lige nu er så mange steder, ikke behøver at være der. De har også seksualundervisning. Det har de aldrig haft i skolen. I MTM-gruppen er det vigtigt, at der både er piger og drenge. De kommer fra forskellige landsbyer. Cheily føler sig ikke så anderledes blandt dem, som hun gør derhjemme. I MTM ved hun, at hun har ret til at være den, hun er.

Cheily ser ned. En sommerfugl er landet på hendes skørt. Dens orange og røde pletter lyser op på de mørkebrune vinger. Da bilen sætter i bevægelse, letter sommerfuglen.

360°

Besøg Cheily
og Olga.

Lær mere om borgerkrigen og Sepur Zarco, bliv klogere på machismo og oplev seksualundervisning fra Guatemala:
HELEVERDENISKOLE.DK/CHEILY

LÆSERAKETTEN 2025

1. oplag

© Oxfam Danmark

ISBN: 978-87-87804-75-2

En varm tak til Vivian Carolina Orellana Garcia og Oxfam i Guatemala, der på bedste vis har gjort det muligt at lave denne bog. Også en stor tak til Rebecca Bach-Lauritsen og Dorthe Nielsen for kyndig og inspirerende sparring. Og tak til Johanne Stege Philipsen for det store engagement og berigende samarbejde.

LæseRaketten er udgivet med støtte fra OpEn, Udenrigsministeriets Oplysnings- og Engagementspulje.

En særlig tak til trykkeriet Nørhaven for jeres støtte til tryk af årets bog.

Indholdet i LæseRaketten 2025 er udelukkende Oxfam Danmarks ansvar og er ikke udtryk for bidragsyderes synspunkter.

Redaktion

Line Gørup Trolle

Foto

Hans Bach, Juan Gabriel Estellano og Line Gørup Trolle

Forsidefoto: Hans Bach 2024

Grafisk tilrettelægning

Peter Waldorph / peterwaldorph.dk

Tryk

Nørhaven, Viborg

Printed in Denmark

Distribution

OXFAM Danmark

Vesterbrogade 2B

1620 København V.

Tlf.: 3535 8788

www.oxfam.dk

Tak til Autens for et meningsfyldt partnerskab om udgivelse af LæseRaketten og ProjektRaketten.

Denne bog er trykt på FSC-certificeret papir og karton.

Læs mere om
bogens forfattere
og tegnere på:
heleverdeniskole.dk/
forfattere-og-
tegnere-2025

OXFAM
Danmark

JUAN CARLOS

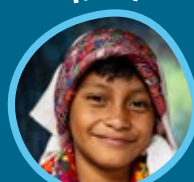
YONATAN

ANDREINA

RUDY

RONI

CHEILY

I ÅR TAGER LÆSERAKETTEN DIG MED TIL GUATEMALA I MELLEMMERIKA

Landet er rigt på kultur, natur og historie. Men uligheden og fattigdommen er stor. Klimaet og miljøet forandrer sig. Rigtig mange mennesker har svært ved at få råd til mad, vand og skole.

I denne bog møder du seks børn og unge. Juan Carlos og hans familie prøver at stoppe en stor sølvmine, der ødelægger xinka-folkets jord. Yonatan plukker kaffe for at få råd til skolen. Ved Atitlán-søen tegner Andreina vulkaner og håber, hun kan fortsætte i skolen. Rudy savner sine brødre, der er rejst til USA. Roni vil stoppe volden og kriminaliteten i en af hovedstadens røde zoner. Cheily er optaget af miljøet og sikkerheden for piger og kvinder i sin landsby. Hun drømmer om at skabe en bedre fremtid for sig selv, sin familie og sit land – ligesom de andre børn og unge her i bogen.

Dygtige forfattere og tegnere har lavet nye historier til LæseRaketten med temaer om natur og kultur, kriminalitet og det at høre til. De foregår alle i fantasiens verden.

Der er 128 millioner børn i verden, som ikke går i skole, selv om de burde gå i 1.-9. klasse. Det er en menneskeret at gå i skole. Og med Verdensmål 4 har verdens ledere aftalt, at det skal være opfyldt inden år 2030.

Når du læser i LæseRaketten, er du med til at vise, at alle børn har ret til en god skole. Det er vigtigt både for børnene og for verden.

Rigtig god fornøjelse med LæseRaketten 2025!